

ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ НАГШ УКРАЇНИ

ФЕДОРЕНКО Світлана Вікторівна

УДК 37.017.7:373.8(437)

**ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У СТАРШОКЛАСНИКІВ
СЕРЕДНІХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ШКІЛ МИСТЕЦТВ ВЕЛИКОЇ
БРИТАНІЇ**

13.00.07 - теорія і методика виховання

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ-2011

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Інституті проблем виховання НАПН України.

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор
Миропольська Наталія Євгенівна,
Інститут проблем виховання НАПН України,
завідувач лабораторії естетичного виховання.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Лещенко Марія Петрівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри педагогіки;

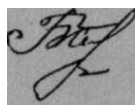
кандидат педагогічних наук,
Полякова Яна Вікторівна,
Макіївський економіко-гуманітарний інститут,
доцент кафедри англійської філології.

Захист відбудеться "07" червня 2011 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.454.01 в Інституті проблем виховання НАПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9, 8-й поверх, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій частині Інституту проблем виховання НАПН України (04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9).

Автореферат розісланий " 05 " травня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ж. В. Петрочко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На початку третього тисячоліття у теорії та практиці педагогіки естетична культура розглядається як вимір загальнонародської культури, що дозволяє тлумачити навколишню дійсність як світ прояву універсальних і водночас неповторних можливостей кожної людини та вивести естетичну діяльність за межі різноманітних видів мистецтва з метою охоплення усіх соціокультурних сфер.

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні, Концепції виховання дітей та молоді, Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, Комплексній програмі художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах, Державному стандарті загальної середньої освіти (освітня галузь "Естетична культура") окреслено пріоритети розвитку української освіти, наголошено на важливій ролі мистецтва у формуванні гуманістично спрямованої творчої особистості й вихованні в неї естетичної культури.

Досвід Великої Британії, де проблему формування естетичної культури засобами мистецтва введено в ранг державної політики в галузі виховання, може слугувати сучасній українській педагогічній практиці. Педагогічна спільнота цієї країни зробила важливий крок у реалізації науково-мистецької парадигми освіти, започаткувавши створення середніх спеціалізованих шкіл мистецтв, діяльність яких спрямована на ідентифікацію специфічних індивідуальних потреб кожного учня та розвиток ресурсів його особистості. Спеціалізацію середньої освіти було затверджено урядом Великої Британії у 1994 р. після впровадження шкільної реформи, започаткованої Законом про реформу освіти 1988 р. (The Education Reform Act of 1988).

Профільна диференціація у британських спеціалізованих школах здійснюється засобами широкого спектру елективних предметів відповідно до напрямів навчання - бізнес і підприємництво (Business and Enterprise); інженерний (Engineering); гуманітарний (Humanities); філологічний/мовний (Languages); математично-комп'ютерний (Maths and Computing); природничий (Science); спортивний (Sport); технологічний (Technology); мистецтво (Arts). Мистецькі предмети, залучаючи учнів до культурного контексту явищ навколишнього середовища, покликані підвищити рівень їхніх навчальних досягнень і якість навчально-виховного процесу в цілому. Це надає кожній особистості, незалежно від рівня її обдарованості, можливості виявити й реалізувати свій унікальний творчий потенціал у різних галузях мистецтва (виконавчі, візуальні та медіа). Основною метою середніх спеціалізованих шкіл мистецтв Великої Британії є формування у школярів ціннісного ставлення до мистецтва та розвиток естетичних смаків на засадах творчої діяльності та художньо-естетичної освіти, що є національною стратегією.

Вивченню освітньо-виховного досвіду Великої Британії присвячено значну кількість наукових праць. З-поміж вітчизняних науковців проблему виховання в навчальних закладах Великої Британії розглядали М. Тадеєва (етнопедагогічні традиції виховання); Т. Валеева, Л. Гордієнко, В. Козубовський, Ю. Кротова, Л. Романенкова, Р. Свіридон (соціально-педагогічні аспекти); К. Денисова, С. Червоненька (моральне виховання); Н. Балацька, Т. Тарасова (проблеми професійної орієнтації); М. Павлова, Р. Сойчук (аспекти трудового виховання); М. Гурій (громадянське виховання); І. Турчик, О. Шиян (фізичне виховання); О. Кареліна (художнє виховання);

М. Лещенко (естетичне виховання); І. Костицька, В. Крисаченко, Т. Кучай, Т. Марченко, Я. Полякова, С. Старовойт (різні аспекти екологічної освіти та виховання); М. Зубілевич (тендерне виховання); Г. Ведіна, О. Кузнецова, Л. Латун, О. Рибак (навчальна діяльність); Г. Алексевиц (диференціація освіти); С. Коваленко (неформальна освіта); Н. Мороз (система виховної роботи); А. Кадушину, А. Сбруєва (реформування та особливості середньої освіти) та інші.

Проте результати аналізу джерел зазначених досліджень свідчать про недостатнє вивчення проблеми виховання естетичної культури на основі комплексного підходу. Питання, пов'язані зі спеціалізованими середніми школами мистецтв Великої Британії, окремо не розглядалися.

Науково-практичне значення проблеми дослідження, її недостатнє теоретичне розроблення, з одного боку, та необхідність використання досягнень зарубіжного педагогічного досвіду, зокрема британського, для вдосконалення і розвитку теорії та практики естетичного виховання в Україні, з іншого боку, зумовили вибір теми дисертації: *"Виховання естетичної культури у старшокласників середніх спеціалізованих шкіл мистецтв Великої Британії"*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося в межах теми наукових досліджень лабораторії естетичного виховання Інституту проблем виховання НАШІ України "Формування базових компетентностей учнів загальноосвітньої школи в системі інтегративної мистецької освіти" (державний реєстраційний номер 010611000441).

Тему дисертації схвалено на засіданні вченої ради Інституту проблем виховання НАПН України (протокол № 8 від 27.09.2006 р.) та затверджено Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 8 від 31.10.2006 р.).

Мета дослідження - вивчення й узагальнення змісту, форм і методів виховання естетичної культури старшокласників середніх спеціалізованих шкіл мистецтв Великої Британії та порівняльний аналіз програм викладання мистецьких дисциплін у сучасній старшій школі Великої Британії та України.

Для реалізації поставленої мети визначено **завдання дослідження**:

1. Вивчити стан наукової розробленості проблеми виховання естетичної культури в педагогічній теорії Великої Британії.
2. Проаналізувати подібне та відмінне у підходах британських і вітчизняних учених до визначення поняття "естетична культура" у науково-мистецькій парадигмі сучасної освіти та уточнити його зміст.
3. Визначити особливості процесу виховання естетичної культури старшокласників у середніх спеціалізованих школах мистецтв Великої Британії.
4. Проаналізувати й узагальнити форми і методи виховання естетичної культури учнів старших класів британських середніх спеціалізованих шкіл мистецтв.
5. Розробити рекомендації щодо використання британського досвіду з виховання естетичної культури у підростаючого покоління в українському освітньому просторі.

Об'єкт дослідження - процес виховання естетичної культури старшокласників у середніх спеціалізованих школах мистецтв Великої Британії.

Предмет дослідження - зміст, форми і методи виховання естетичної культури учнів старших класів у навчально-виховному процесі середніх спеціалізованих шкіл мистецтв Великої Британії.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань дослідження використано такі **методи дослідження**:

теоретичні - вивчення, узагальнення, систематизація психолого-педагогічної і філософсько-культурологічної літератури зарубіжних та вітчизняних першоджерел з теми дослідження для з'ясування стану розробленості проблеми, визначення базових підходів до порушення питання, упорядкування матеріалу дослідження та забезпечення логіки його викладу; *синтез, абстрагування, аналогія* для розгляду теоретичних питань виховання естетичної культури та обґрунтування категорійно-поняттєвого апарату, формулювання висновків та пропозицій; *порівняльний аналіз*, який дозволив порівнювати і зіставляти особливості виховання естетичної культури учнів старшої школи Великої Британії й України; *структурний аналіз*, що забезпечив вивчення структури організації виховання естетичної культури старшокласників середніх спеціалізованих шкіл мистецтв Великої Британії на основі системотвірних компонентів; *метод аналізу документації* (державні й урядові освітні документи, навчально-виховні програми, плани педагогічного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах) для вивчення діяльності британських середніх спеціалізованих шкіл мистецтв та вітчизняних спеціалізованих загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням мистецьких предметів у сучасних умовах;

прогностичні - узагальнення результатів дослідження для апробації та впровадження британського досвіду з виховання естетичної культури особистості в педагогічну практику України; *розроблення рекомендацій* щодо використання досвіду Великої Британії з метою подальшого удосконалення української середньої освіти.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять: філософські засади естетичного виховання (І. Язюн, М. Каган, М. Киященко, А. Комарова, І. Коніков, В. Самохвалова, Ф. Шіллер та інші); психологічні основи загальнокультурного й естетичного виховання (Л. Виготський, О. Леонтьєв, П. Якобсон та інші); ідеї про творчу діяльність, **творчу** сутність особистості (П. Еббс (P. Abbs), П. Брук (P. Brook), Дж. Елліот (J. Elliot), Д. Лотон (D. Lawton), Е. Сторр (A. Storr), Б. Хаймор (B. Highmore); теоретико-методичні положення вітчизняних науковців щодо організації процесу виховання естетичної культури (О. Буров, М. Верб, Н. Крилова, О. Лармін, М. Лещенко, В. Липський, Б. Лихачов, Л. Масол, Н. Миропольська, Л. Михайлова, Г. Петрова, Л. Печко, Л. Побережна, Я. Сопіна, В. Шацька, Г. Шевченко та інші); наукові позиції про сутність і зміст естетичного виховання школярів у сучасній Великій Британії (Д. Арнольд (D. Arnold), Г. Бенток (G. Bantock), Р. Гібсон (R. Gibson), П. Еббс (P. Abbs), А. Сімпсон (A. Simpson), Р. Скратон (R. Scruton), Р. Шоу (R. Shaw) та інші); ідеї виховання особистості засобами мистецтва (Т. Андерсон (T. Anderson), М. Бадд (M. Budd), К. Блум (K. Bloom), М. Грін (M. Greene), П. Еббс (P. Abbs), Г. Рід (H. Read) та інші); засадничі принципи впровадження особистісно орієнтованого підходу в освітній процес (Д. Белухін, І. Бех).

Джерельною базою дослідження стали матеріали фондів Київського філіалу Британської Ради, Центральної наукової бібліотеки НАН України імені В. І. Вернадського, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, наукової бібліотеки Київського національного університету імені Тараса Шевченка та матеріали комп'ютерної мережі Інтернет. Зокрема:

- у- регуляторний базис (нормативні документи) британського уряду, що стосується освіти і виховання у Великій Британії ("Біла Книга" (White Paper "Excellence in Schools"));

- програми навчання і виховання в освітній системі Великої Британії (Пасторальна програма (Pastoral Care/Curriculum Programme), Національний навчально-виховний план загальної середньої освіти (National Curriculum) для Англії, Уельсу та Північної Ірландії (у Шотландії - Curriculum for Excellence), Національний кваліфікаційний базис (National Qualifications Framework) та Програма спеціалізованих шкіл (Specialist Schools Programme));

- навчальні, навчально-виховні програми, методичні матеріали, що використовуються в галузі естетичного виховання, для середніх спеціалізованих шкіл мистецтв Великої Британії;

- нормативні документи Міністерства освіти і науки України (Кошюпція профільного навчання в старшій школі, Державний стандарт загальної середньої освіти, Концепція виховання дітей та молоді, Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах);

- документи міжнародних, регіональних, національних конференцій навчально-виховної тематики;

- провідні фахові педагогічні видання України та Росії;

- зарубіжні періодичні видання "International Journal of Art and Design Education", "Inner Media Education", "The British Journal of Aesthetics", "Education Journal", "New Theatre Quarterly", "Teachers College Record", "Pastoral Care in Education", "Perspective on Pastoral Care".

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*: здійснено комплексне дослідження теорії і практики виховання естетичної культури старшокласників британських середніх спеціалізованих шкіл мистецтв в урочний та позаурочний час у єдності цілей, змісту, організаційних форм і методичних засад його реалізації; охарактеризовано специфіку функціонування мережі спеціалізованих шкіл у Великій Британії; на основі аналізу регуляторного базису художньо-естетичного виховання визначено особливості організації освітнього процесу в британських середніх спеціалізованих школах мистецтв відповідно до напрямів їх спеціалізації (виконавчі, візуальні та медіа-мистецтва); здійснено порівняльний аналіз програм викладання мистецьких дисциплін у сучасній старшій школі Великої Британії та України; узагальнено британський досвід з виховання естетичної культури старшокласників середніх спеціалізованих шкіл мистецтв, який доцільно враховувати в практиці вітчизняних загальноосвітніх навчальних закладів;

уточнено зміст і сутність базових понять, якими послуговуються британські фахівці у сфері виховання естетичної культури - "естетична культура", "духовний розвиток", "культурний розвиток", "полікультура", "естетизація життєвого простору";

подальшого розвитку набуло вивчення особливостей виховання естетичної культури в освітній практиці Великої Британії.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у забезпеченні педагогічного процесу навчальних закладів середньої та вищої освіти України теоретичним матеріалом щодо питання виховання естетичної культури школярів з досвіду Великої Британії. Здобути результати можуть бути використані під час викладання спецкурсів з порівняльної педагогіки, у ігрові процесі укладання підручників, посібників, хрестоматій з освітньої галузі "Естетична культура"; в організації науково-педагогічних досліджень навчально-виховного процесу в школах і виховних закладах; у створенні інноваційних програм та спецкурсів, спрямованих на розширення знань про Європу та особливості освіти в різних педагогічних системах і безпосередньо в практиці навчально-виховної діяльності загальноосвітньої школи України.

Матеріали і джерельна база дослідження можуть бути використані дослідниками тенденцій розвитку міжнародного освітнього простору, викладачами курсів загальної та порівняльної професійної педагогіки для поглиблення знань викладачів і студентів з питань сучасного виховання естетичної культури старшокласників та діяльності середніх спеціалізованих шкіл мистецтв, з метою формування оцінок і суджень щодо художньо-естетичної освіти й виховання у сучасній парадигмі освіти, оновлення навчальних програм, планів, курсів і бібліографічних баз.

Результати дисертаційного дослідження **впроваджено** в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова (довідка №234-10 від 17.05.2010 р.), Бердянському державному педагогічному університеті (довідка № 57/979-10 від 27.04.2010 р.), середній загальноосвітній школі №292 І-ІІІ ступенів імені Івана Мазепи м. Києва (довідка № 57 від 17.05.2010 р.).

Особистий внесок автора. У науково-методичному посібнику для вчителів "Професійна орієнтація старшокласників: теорія і практика" авторові належить підрозділ 1 третього розділу "Професійна орієнтація учнів за кордоном".

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та результати дисертації було представлено на наукових і науково-практичних конференціях: *міжнародних* - "Розвиток освіти в умовах поліетнічного регіону" (Ялта, 2008), "Професіоналізм педагога у контексті європейського вибору України" (Ялта, 2009), "1020-річчя історії шкільної освіти в Україні: традиції, сучасність та перспективи" (Київ, 2009), "Духовно-моральне виховання і професіоналізм особистості в сучасних умовах" (Вінниця, 2009), "Розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти у контексті Болонського процесу (Ялта, 2010); *всеукраїнських* - "Культурно-ціннісні витоки сучасного виховання особистості" (Київ, 2006), "Особистість ХХІ століття: проблеми виховання та шляхи їх вирішення" (Київ, 2007), "Соціально-педагогічні засади виховання морально гармонійної особистості" (Київ, 2008), "Виховання особистості: погляд крізь духовність" (Київ, 2010); на засіданнях лабораторії естетичного виховання Інституту проблем виховання НАПН України, підсумкових звітних конференціях науковців Інституту проблем виховання НАПН України.

Публікації. Основні теоретичні положення дисертаційного дослідження висвітлено в 12 одноосібних публікаціях, у тому числі 8 статтях у наукових фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з переліку термінів, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 238 сторінок, загальний обсяг дисертації - 198 сторінок. Робота містить 1 таблицю на 1 сторінку, 2 рисунки на 1 сторінку, 5 додатків на 14 сторінках. Список використаних джерел на 23 сторінки охоплює 274 позиції, з них 168 - англійською мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У вступі обґрунтовано актуальність, доцільність вибору теми дисертації, окреслено ступінь розробленості проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, розкрито його теоретичну основу, визначено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, подано відомості щодо апробації та впровадження здобутих результатів дослідження й публікацій.

У першому розділі - **"Виховання естетичної культури як педагогічна проблема"** - представлено аналіз наукових праць з проблеми виховання естетичної культури особистості у парадигмі британської й української освіти; викладено основні положення, які висвітлюють сутність поняття "естетична культура", специфіку його основних категорій; визначено подібне та відмінне в підходах британських і вітчизняних Дослідників до цього питання; уточнено зміст поняття "естетична культура".

Аналіз наукових джерел засвідчив, що розуміння сутності поняття "естетична культура" ґрунтується на з'ясуванні специфіки його провідних категорій - "естетизація життєвого простору" та "культура" - й осмисленні фундаментальних наукових положень про особистість як систему, що розвивається і самореалізується (Л. Виготський, П. Еббс, Д. Лотон, М. Мейсон). З'ясовано, що процес виховання естетичної культури особистості учня є процесом співробітництва і творчості, який відбувається в межах культурних традицій та передбачає розвиток ціннісного ставлення до мистецтва й навколишнього світу (Р. Гібсон, П. Еббс, М. Мейсон).

Традиційно естетизація життєвого простору людини - усіх сфер її життєдіяльності - полягає у творчій (само) реалізації її обдарувань, що є метою її життя. Британські науковці (П. Еббс, Дж. Елліот, Е. Сторр, Б. Хаймор) підкреслюють, що всі сфери життєдіяльності людини (побутова, соціальна тощо) охоплюють елементи творчої естетичної діяльності, яка генерує естетичне і є основою естетичного розвитку особистості.

Представлено науковий доробок філософів, педагогів, психологів щодо провідної категорії "культура", її визначення як процесу, спрямованого на інтелектуальне і соціальне удосконалення людини. Різні підходи (структурний, елітарний і соціальний) британських фахівців дають уявлення про культуру як середовище, в якому зростає особистість (П. Брук), як комплекс значущих систем розвитку особистості (Д. Лотон). Серед численних підходів вітчизняних дослідників до аналізу сутності культури домінує структурно-діяльніший (С. Аверинцев, М. Каган, Г. Щедровицький), що розглядає культуру як систему, в основі якої лежить структура діяльності.

Висвітлено різні підходи до розуміння сутності поняття "естетична культура", окреслено представлені в дослідженнях науковців такі складові естетичної культури особистості: естетичне сприйняття (А. Гулига, Л. Рейд, К. Хейд), естетичні емоції (О. Нікіфоров, П. Симонов), естетичні почуття (Д. Бест, В. Богословський, Р. Гібсон, П. Еббс, Д. Кірван), естетичний досвід (К. Белл, Дж. Бертон, І. Зязюн, П. Краузер, Р. Скратон, К. Хейд).

Виявлено, що в наукових джерелах естетична культура досліджується як: домшувальна рушійна сила, що лежить в основі самоідентифікації нації та через яку визначається її менталітет (Д. Арнольд); естетична цілісність особистості (Г. Рід); особливий рівень цілісного всеохоплювального ставлення до навколишнього світу і якісна характеристика розвитку особистості, що сприяє її вільній самореалізації і самовизначенню в різних видах діяльності (А. Комарова, В. Самохвалова); інтегрована якість особистості, що є основою її здатності до сприймання, оцінювання прекрасного і потворного, високого і низького, трагічного і комічного, а також створення естетичних цінностей у житті й мистецтві (Л. Михайлова, Л. Побережна).

З'ясовано, що британські педагоги виокремлюють два пріоритетні аспекти культурного розвитку особистості у контексті шкільної освіти, а саме: естетичну культуру, яка передбачає розвиток ціннісного ставлення до мистецтва, та полікультуру як повагу до різних культурних перспектив, що існують у сучасному світі. Останній аспект, у свою чергу, ґрунтується на розумінні культури ХХІ століття як світового інтеграційного процесу, де відбувається змішання різних етносів і культур. При цьому виявляється прагнення кожної нації зберегти свої національні цінності, традиції, етнічну ментальність. Враховуючи різноманітний етнічний склад населення Великої Британії, її освітні програми спрямовані на культурний плюралізм. Орієнтація британських шкільних програм на врахування етнічної різноманітності школярів сприяє усвідомленню ними своєї культурної ідентичності й усуненню етноцентричних точок зору, стереотипів та розвиває їхнє критичне ставлення до історії свого народу й інших народів світу, а також до проблем сьогодення.

У процесі дослідження теоретико-методичних аспектів проблеми встановлено схожість у поглядах британських і вітчизняних науковців на необхідність цілеспрямованого і систематичного виховання естетичної культури як основи культурного розвитку особистості учня старшого шкільного віку.

За результатами наукового аналізу проблеми виховання естетичної культури, з огляду на британський і вітчизняний досвід, встановлено, що визначення таких основних складових естетичної культури особистості, як естетичне сприйняття, естетичні емоції, естетичні почуття, естетичний досвід, є схожими. Відмінності ж полягають в узагальненій структуризації компонентів естетичної культури (мотиваційно-потребовий, емоційно-чуттєвий, когнітивно-раціональний, оцішувально-орієнтаційний, творчо-діяльнісний, компетентнісний) та у визначенні рівнів її вихованості в сучасній вітчизняній теорії виховання, чого не знаходимо в британській освітній системі.

У дослідженні уточнено зміст поняття "естетична культура" на основі науково-мистецької парадигми сучасної освіти. Естетична культура - це складна динамічна якісна компетентнісна характеристика особистості, що виявляється в її чуттєво-емоційному й інтелектуальному ставленні до дійсності та мистецтва.

Встановлено відсутність наукових праць, присвячених вихованню естетичної культури старшокласників середніх спеціалізованих шкіл мистецтв, основною метою яких є формування у школярів ціннісного ставлення до мистецтва та розвиток їхніх естетичних смаків на засадах творчої і культурної освіти, що й актуалізувало доцільність проведення дослідження сучасного стану зазначеної проблеми. Саме врахування теоретичних засад поняття "естетична культура" уможливило ефективне вирішення проблеми виховання естетичної культури старшокласників у практиці середніх спеціалізованих шкіл мистецтв Великої Британії.

У *другому розділі - "Британські середні спеціалізовані школи мистецтв як осередки виховання естетичної культури"* - проаналізовано державні законодавчі акти та шкільні нормативні документи щодо діяльності британських середніх спеціалізованих шкіл, охарактеризовано засади функціонування мережі спеціалізованих шкіл мистецтв у Великій Британії, які є осередками виховання естетичної культури.

З'ясовано, що створення інноваційних, високоефективних середніх спеціалізованих шкіл у Великій Британії зумовлене потребою в динамічній і диверсифікованій системі сучасної середньої освіти, яка виокремлюється новими формами кооперації між середніми навчальними закладами та різноманітними культурними і громадськими інституціями. Ці інноваційні школи об'єднано у Фонд спеціалізованих шкіл (Specialist Schools Trust - SST), утворений як благодійна організація, що в сучасних умовах фінансується як за державні кошти (гранти), так і за рахунок членських внесків шкіл, корпоративних спонсорів і благодійних організацій.

Документи, якими послуговуються британські освітяни в педагогічній діяльності, відображають регіональну специфіку функціонування спеціалізованих шкіл у державі. Серед них: Пасторальна програма (Pastoral Care/Curriculum/Programme), Національний навчальний план загальної середньої освіти (National Curriculum) для Англії, Уельсу та Північної Ірландії (у Шотландії - Навчальний план (Curriculum for Excellence)), Національний кваліфікаційний базис (National Qualifications Framework) та Програма спеціалізованих шкіл (Specialist Schools Programme).

Соціально обумовлені вимоги до системи освіти змінюються відповідно до реалій часу, обґрунтовуючи нові теоретичні та методичні засади навчання і виховання молодого покоління, зокрема, в галузі мистецтва. На сучасному етапі у Великій Британії значна увага приділяється діяльності середніх спеціалізованих шкіл мистецтв, що зумовлено необхідністю адаптування освіти до вимог сьогодення, до нового виміру культурного розвитку особистості, зокрема його естетичного базису.

Встановлено, що тільки освіта, яка стимулює творчий розвиток особистості, може вивести нині культуру із затьяжної кризи, причому найефективніший шлях до творчої самореалізації особистості пропонує освіта засобами мистецтва.

Здійснений у процесі дисертаційного дослідження аналіз документів, які стосуються мистецької освіти й естетичного виховання (програма Королівського товариства "Виховання мистецтвом", програма "Національна культурна стратегія Шотландії", програма Північної Ірландії "Спрямованість на успіх" тощо) у Великій Британії і ухвалені за останні 25 років, свідчить про постійну увагу держави до питань естетичного виховання школярів, а також про розподіл відповідальності за реалізацію

його завдань між державними закладами, місцевими органами самоврядування, громадськими та культурно-творчими організаціями.

Виявлено, що спеціалізовані школи мистецтв Великої Британії охоплюють три основні профілі навчання (*виконавчі мистецтва* (Performing Arts), *візуальні мистецтва* (Visual Arts), *медіа-мистецтва* (Media Arts)) і надають великі можливості підростаючому поколінню, яке прагне стати на шлях професійного удосконалення в тій чи іншій сфері мистецтва з подальшим вступом до університету. За таких умов базис естетичної культури особистості з інтеграцією мистецьких і загальних навчальних предметів відіграє одну з найголовніших ролей у навчально-виховному процесі середніх спеціалізованих шкіл мистецтв Великої Британії.

Дослідженням встановлено, що особливості навчально-виховного процесу в зазначених закладах середньої освіти полягають у:

- формуванні в учнів здатності до праці в обранш сфері мистецтва;
- формуванні у школярів ціннісного ставлення до мистецтва та розвитку їхніх художньо-естетичних умінь, естетичних смаків шляхом:
  - 1) інтеграції мистецьких дисциплін;
  - 2) залучення професійних діячів мистецтв до участі в набутті учнями безпосереднього художньо-естетичного досвіду;
  - 3) заохочення усіх без винятку учнів до активної участі у класній та позакласній роботі, яка характеризується різними видами мистецької діяльності;
  - 4) залучення батьків до навчально-виховного процесу, які разом з педагогами відіграють важливу роль у створенні виховного естетично-розвивального середовища, що позитивно впливає на процес виховання;
  - 5) співпраці з іншими школами країни та поза її межами, широкою громадою, місцевими, національними та міжнародними творчими індустріями й мистецькими інституціями з метою вивчення і передачі досвіду.

У *третьому розділі - "Виховання естетичної культури в середніх спеціалізованих школах мистецтв Великої Британії"* - проаналізовано зміст навчально-виховного процесу в середніх спеціалізованих школах мистецтв Великої Британії щодо виховання естетичної культури старшокласників, охарактеризовано традиційні та інноваційні технології його оптимізації, висвітлено роль та взаємозв'язок школи, родини і громадськості в процесі виховання естетичної культури учнів, узагальнено систему виховання естетичної культури старшокласників середніх спеціалізованих шкіл мистецтв Великої Британії; розроблено рекомендації щодо використання досвіду Великої Британії у педагогічній практиці України.

З'ясовано, що британські освітяни в процесі виховання естетичної культури старшокласників середніх спеціалізованих шкіл мистецтв враховують сучасні європейські тенденції в цьому напрямі навчально-виховної діяльності, а саме: обов'язкове введення до шкільних програм інтегрованих естетичних курсів; запровадження художньо-естетичної практики школярів під керівництвом митців, професійних діячів культури у їхніх творчих майстернях, музеях, галереях тощо; об'єднання зусиль педагогів та фахівців творчих індустрій для співробітництва у

вихованні естетичної культури учнів; запровадження державних програм, проектів для розвитку художньо-естетичного та культурного напрямів виховання шкільної молоді.

Досліджено три основні напрями спеціалізації британських шкіл мистецтв:

1) виконавчі мистецтва (Performing Arts), де учні вивчають такі профільні предмети, як музика, хореографія, драма, технологія музики та звукозапису, освітлення і постановка тощо;

2) візуальні мистецтва (Visual Arts). Учням пропонується вивчення таких предметів, як мистецтво дизайну, графічний дизайн, текстильний дизайн, трьохвимірний дизайн тощо. Навчання зазначених предметів ґрунтується на усвідомленні учнями того факту, що мистецтво дизайну має чітко окреслену мету і вимагає від "виробника" врахування естетичного і функціонального аспектів об'єкта або процесу "виготовлення";

3) медіа-мистецтва (Media Arts). Основними навчальними предметами є медіа, шформаціїггі технології, медіа-дизайн та інші предмети спеціального спрямування, такі, як зйомка репортажів, фотографування тощо. В основі концептуальної моделі предметів медіамистецького блоку закладено положення про те, що продукція засобів масової інформації і культури має творчий характер і може бути оцінена за естетичними якістьми, тобто під час навчального-виховного процесу формуються вміння творити образний світ за допомогою різних комунікаційних джерел. Усі ці джерела діють на особистість як фактор зовнішнього впливу, і тому людина, яка орієнтується в інформаційному потоці та здатна оцінити естетичну привабливість кожного окремого матеріалу, вважається інформаційно грамотною. Такий підхід ґрунтується на залученні учнів до творчого виготовлення інформаційної продукції як обов'язкового етапу в процесі формування естетичного сприйняття.

У дисертації наведено фрагменти навчальних програм, методики навчання за цими напрямками спеціалізації.

Установлено, що незалежно від обраного мистецького профілю, у середніх спеціалізованих школах мистецтв викладається предмет "Мистецтво і дизайн" (Art and Design), який є базовою інтегральною складовою навчально-виховного процесу. Навчання цього предмета має цілісний, неперервний, наскрізний характер, охоплюючи всі вікові групи учнів. Старшокласники (KS4) вивчають "Мистецтво і дизайн" протягом 4 годин на тиждень.

Обов'язковим предметом, який також викладається в усіх середніх школах Великої Британії, є "Релігієзнавство" (Religious Studies), під час вивчення якого старшокласники здобувають знання з основних засад християнства й інших релігій та традицій, що з ними пов'язані. На вивчення цього предмета відводиться 2 години на тиждень. Зазначена навчальна дисципліна ставить за мету порушити перед учнями складні питання сенсу і цілей життя людини, її віри, становлення особистості, природи навколишнього світу, питання добра і зла.

Британські педагоги з метою виховання естетичної культури учнів використовують як загальновідомі, так і сучасні, нові форми і методи виховного впливу, намагаючись максимально сприяти естетичному розвитку школярів. Найпопулярнішими формами виховання естетичної культури в практиці середніх спеціалізованих шкіл мистецтв є уроки-заняття в музеях, галереях, майстернях митців,

творчі об'єднання, екскурсії, творча драма, проектна робота тощо. Для виховання естетичної культури учнів освітяни Великої Британії використовують такі методи, як: рольова гра, драматизація, презентації, портфоліо, метод проектів, дослідницькі методи, метод стимуляції до творчої діяльності, інтерактивні методи тощо.

Виявлено, що цілісність і неперервність процесу виховання естетичної культури учнів старшого шкільного віку середніх спеціалізованих шкіл мистецтв Великої Британії забезпечують різноманітні форми не тільки класної, а й позакласної роботи, яку британські педагоги, керуючись естетичними принципами, розглядають як додаткову можливість поглиблення й вдосконалення вже здобутих учнями знань і вмій у царині різних видів мистецтва та цілеспрямованого впливу на емоційну сферу старшокласників, її культурне й естетичне збагачення. Позакласна діяльність (extra-curricular activities) або "підтримка/супровід навчання" (study support) має значний потенціал щодо заохочення учнів до творчої діяльності у сфері мистецтв.

У процесі дослідження з'ясовано, що вся позакласна робота у британських середніх спеціалізованих школах мистецтв представлена широким спектром різноманітних видів діяльності, спрямованих передусім на виховання в учнів естетичної культури. Серед найпопулярніших та найефективніших форм позакласної роботи, які використовуються педагогами Великої Британії для виховання естетичної культури старшокласників, досліджено такі: конкурси (виставки творчих робіт учнів, танцювальні та музичні гуртки, театралізація); участь у проектах, фестивалях, які проводять Рада мистецтв Великої Британії (Council for Arts), Рада освіти з хореографії (Council for Dance Education and Training), Національний ресурсний центр з хореографії (National Resource Centre for Dance) Великої Британії, найбільша професійна асоціація викладачів драми Великої Британії "Національна драма" (National Drama) тощо (фінансування і підтримку цих проектів, у тому числі й окремих осіб, забезпечує Фонд національних лотерей Великої Британії (National Lottery)); спільні проекти викладачів і учнів у сфері мистецтв; шоу талантів школи і шкіл-партнерів; міжшкільні та міжнародні обміни, у ході яких шкільні театральні, танцювальні, музичні та співочі колективи представляють свій репертуар; позашкільні гуртки, об'єднання за інтересами, клуби, пересувні виставки; екскурсії до музеїв, галерей, творчих майстерень митців тощо.

На основі проведеного дослідження визначено структуру організації виховання естетичної культури старшокласники середніх спеціалізованих шкіл мистецтв у Великій Британії, що побудована на комплексних, багатofункціональних засадах (рис. 1): старша школа (мистецькі дисципліни); заклади культури (музеї, галереї, театри, консерваторії тощо ініціюють заходи, які сприяють вихованню естетичної культури старшокласників); виробничі об'єднання мистецького профілю; Міністерство культури, засоби інформації та спорту, що працює над розробкою стратегій подальшого розвитку творчої індустрії; Мистецька рада Англії; Шотландська мистецька рада; Мистецька рада Уельсу; Мистецька рада Північної Ірландії; Фонд національних лотерей; уряд і місцеві органи влади тощо. Така організаційна побудова створює належні умови для виховання естетичної культури старшокласників засобами різних видів мистецтва як в урочний, так і в позаурочний час у практиці діяльності середніх спеціалізованих шкіл мистецтв Великої Британії.

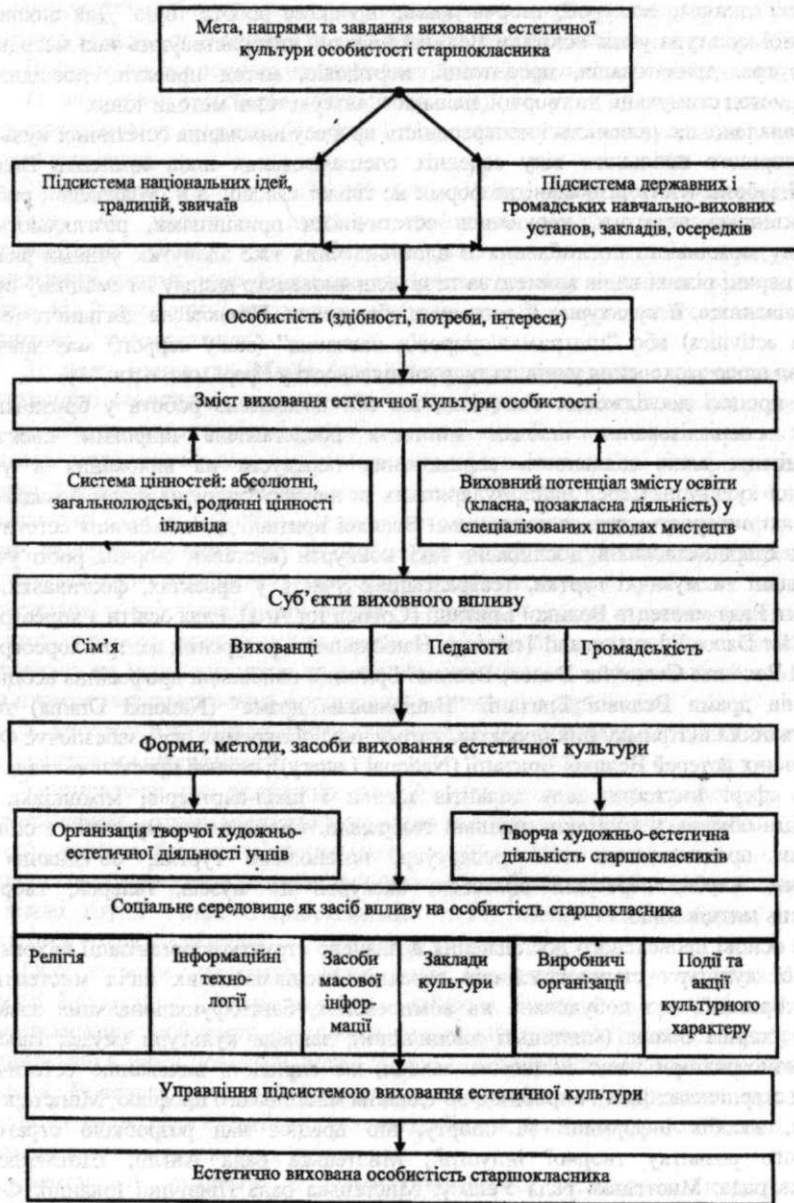

Рис. 1. Структура організації виховання естетичної культури старшокласників середніх спеціалізованих шкіл мистецтв Великої Британії

Результати компаративного аналізу змісту навчальних програм з мистецьких дисциплін для старшої школи України і Великої Британії свідчать про те, що автори програм для українських шкіл (Л. Масол, Н. Миропольська, О. Щолокова та інші) враховують сучасні тенденції викладання мистецьких дисциплін (інтегративні курси, міжпредметні зв'язки, розвиток критичної автономії та творчих здібностей старшокласників тощо). Водночас у програмах вітчизняної старшої школи недостатньо уваги приділено ознайомленню учнів з мас-медіа-технологіями, що поєднують різні види художньо-естетичної та технічної діяльності; використанню мультимедійних технологій та комп'ютерної мережі Інтернет, аналогової та цифрової техніки для творчої практичної роботи старшокласників. Недостатньо уваги приділяється таким формам проведення навчальних занять, як зустрічі учнів з митцями, діячами культури; заняття в творчих майстернях митців та в музеях, галереях.

На організації рівні щодо виховання естетичної культури старшокласників у позаурочний час в Україні проводиться недостатньо спільних виховних заходів на постійній основі шкіл та закладів культури, зокрема творчих проєктів, на зразок тих, що розробляються у Великій Британії.

Упровадження фрагментів методик навчання, що застосовуються в британських середніх спеціалізованих школах мистецтв, у педагогічну практику України засвідчило зацікавленість не лише учнів (з огляду на їхній естетичний розвиток, актуалізацію їхніх художньо-естетичних здібностей, критичну автономію), а й викладачів, сприяючи формуванню у них творчого підходу до роботи зі старшокласниками з урахуванням індивідуальних особливостей і нахилів кожного учня.

Порівняльно-педагогічний аналіз організації навчально-виховного процесу в британських середніх спеціалізованих школах мистецтв та в українських спеціалізованих загальноосвітніх навчальних закладах з поглибленим вивченням мистецьких предметів засвідчив, що вітчизняна практика виховання естетичної культури старшокласників поступається британській в цілеспрямованості й системності, методичному і матеріально-технічному забезпеченні, гнучкості й конструктивності. У зв'язку з цим з метою подальшого вдосконалення організації процесу виховання естетичної культури школярів в Україні рекомендовано:

на загальнодержавному рівні:

- для оновлення змісту, форм і методів виховання естетичної культури школярів: у контексті реформування середньої загальної освіти України доцільно переглянути її зміст, орієнтуючи його не стільки на засвоєння та відтворення учнями навчальної інформації, скільки на розвиток умінь критично осмислювати і творчо застосовувати набуті знання для розв'язання різноманітних завдань; доцільно внести зміни до типових навчальних програм, доповнивши кожен навчальний предмет естетичним компонентом; забезпечити гнучкість навчальних планів і програм з метою впровадження інновацій та експериментів у навчально-виховному процесі;

- для удосконалення технологічного та навчально-методичного забезпечення процесу виховання естетичної культури: залучити батьківську громаду до активної співпраці із закладами середньої освіти; залучити бізнесово-громадські організації, заклади культури та творчі індустрії до спільної діяльності із загальноосвітніми навчальними закладами на регулярній основі;

на рівні навчальних закладів:

- для оновлення змісту, форм і методів виховання естетичної культури школярів: розширити систему вибіркових курсів навчальних дисциплін естетичного та мистецького циклів для учнів старших класів, які мають наміри в майбутньому реалізувати себе в індустрії мистецтва, та зменшити для них навчальне навантаження із загальноосвітніх курсів; переорієнтувати викладання мистецьких дисциплін з переважно пізнавальної площини у діяльно-творчу (суб'єкт-суб'єкту) із залученням учнів до виконання самостійних творчих завдань на регулярній основі протягом усього періоду навчання (творчі проекти, презентації тощо), поетапно зменшуючи педагогічне керівництво з одночасним збільшенням самоосвітньої діяльності учнів у галузі мистецтва; ширше застосовувати міжпредметні зв'язки, упроваджуючи в педагогічний процес комплексні програми й інтегративні курси, розроблені на стику наук і мистецтва, в яких, наприклад, результативним є прагнення до поєднання вивчення історії і теорії мистецтва з практичною діяльністю та творчим самовираженням учнів на уроках мови; ширше застосовувати інтерактивні методи (технології), що сприяють формуванню таких рис особистості, як уміння критично мислити, відкритість до свіжих творчих ідей, уміння формулювати свою думку на основі зіставлення альтернативних суджень/тверджень; доцільно змінити структуру уроку в старшій школі, зокрема зробити можливим таке співвідношення ролей викладача й учня, яке б передбачало активну і творчу участь школярів у навчальній діяльності та підвищувало б їхню мотивацію до навчання і відповідальність за результат; запровадити на регулярній основі заняття теоретично-практичного змісту в музеях, галереях, творчих майстернях митців тощо, які у процесі пізнання світу поєднують функції сприйняття та власне творчої художньо-естетичної діяльності учнів, коли можна не тільки насолоджуватися результатами праці митців, а й самим малювати, ліпити, брати участь у театральному дійстві тощо; ширше залучити професійних діячів мистецтва до навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено розв'язання проблеми виховання естетичної культури старшокласників у середніх спеціалізованих школах мистецтв Великої Британії шляхом вивчення досвіду цієї країни, що знайшло своє відображення в теоретичному обґрунтуванні та впровадженні елементів досліджуваного процесу.

Результати проведеного дослідження засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких висновків:

1. Аналіз теоретико-експериментальних досліджень з означеної проблеми засвідчує інтерес і значну увагу фахівців різних галузей до окремих її аспектів та проблеми загалом. Водночас у Великій Британії зафіксовано специфічність досліджень і термінології в теорії виховання естетичної естетичної, що зумовлено реаліями системи освіти країни та інтеграційними процесами у цій галузі.

На основі аналізу науково-педагогічних джерел виявлено, що сучасну середню освіту Великої Британії зосереджено, передусім, на цінностях та духовному розвитку учнів, який передбачає моральний, соціальний і культурний розвиток. Останній, у свою чергу, передбачає усвідомлення, розуміння і дотримання учнями культурних

традицій та здатність оцінювати і відповідно реагувати, на різноманітні естетичні прояви життя, що сприяє накопиченню у них естетичного досвіду, який є першоосновою виховання естетичної культури особистості.

З'ясовано, що британські педагоги виокремлюють два пріоритетні аспекти культурного розвитку особистості у контексті шкільної освіти, а саме: естетичну культуру, яка передбачає розвиток ціннісного ставлення до мистецтва, та полікультуру як повагу до різних культурних перспектив, що існують у сучасному світі.

2. Встановлено, що ідеї британських науковців перегукуються з думками вітчизняних дослідників щодо проблеми визначення естетичної культури як основи культурного розвитку особистості. Виокремлення таких основних складових естетичної культури, як естетичне сприйняття, естетичні емоції, естетичні почуття, естетичний досвід є типовими як для України, так і Великої Британії.

Відмінності стосуються узагальненої структуризації компонентів естетичної культури у вітчизняній освіті (моївадійно-потребовий, емоційно-чуттєвий, когнітивно-раціональний, оцінювально-орієнтаційний, творчо-діяльнісний, компетентнісний), яка відсутня в педагогічній теорії Великої Британії, та визначення рівнів вихованості естетичної культури особистості у сучасній вітчизняній теорії виховання, чого не знаходимо в британській освітній системі.

На основі науково-мистецької парадигми сучасної освіти уточнено зміст поняття "естетична культура", яку розглядаємо як складну динамічну якісну компетентнісну характеристику особистості, що виявляється в її чуттєво-емоційному й інтелектуальному ставленні до дійсності та мистецтва.

3. На основі аналізу педагогічної діяльності британських спеціалізованих шкіл мистецтв встановлено, що особливості навчально-виховного процесу в цих закладах полягають у:

- формуванні в учнів здатності до праці в обраній сфері мистецтва;
- формуванні у школярів ціннісного ставлення до мистецтва та розвитку їхніх художньо-естетичних умінь, естетичних смаків шляхом:
  - 1) інтеграції мистецьких дисциплін;
  - 2) залучення професійних діячів мистецтв до участі в набутті учнями безпосереднього художньо-естетичного досвіду;
  - 3) заохочення усіх без винятку учнів до активної участі у класній та позакласній роботі, яка характеризується різними видами мистецької діяльності;
  - 4) залучення батьків до навчально-виховного процесу, які разом з педагогами відіграють важливу роль у створенні виховного естетично-розвивального середовища, що позитивно впливає на процес виховання;
  - 5) співпраці з іншими школами країни та поза її межами, широкою громадою, місцевими, національними та міжнародними творчими індустріями й мистецькими інституціями з метою вивчення і передачі досвіду.

З'ясовано, що цілісний предметний підхід до естетичної мистецької освіти у середніх спеціалізованих школах мистецтв Великої Британії передбачає застосування як традиційного монопредметного викладання окремих видів мистецтва залежно від профілю спеціалізації цих шкіл, так і пошуки шляхів внутрішньої галузевої інтегації в

межах циклу мистецьких предметів та впровадження у педагогічний процес комплексних програм й інтегративних курсів, розроблених на стику наук і мистецтва.

4. Встановлено, що британські педагоги використовують як традиційні, так і сучасні, нові форми і методи виховного впливу, намагаючись максимально сприяти естетичному розвитку особистості школярів. Найпопулярнішими формами виховання естетичної культури в практиці середніх спеціалізованих шкіл мистецтв є уроки-заняття в музеях, галереях, майстернях митців, творчі об'єднання, екскурсії, творча драма, проектна робота тощо, в основі яких лежить вільний, творчий вибір, який сприяє свободі самореалізації та самоствердженню школярів. З метою виховання естетичної культури учнів британські освітяни використовують такі методи, як: рольова гра, драматизація, презентації, портфоліо, метод проектів, дослідницькі методи, метод стимуляції до творчої діяльності, інтерактивні методи тощо.

Дослідження доводить, що з-поміж різних форм і методів, спрямованих на виховання естетичної культури учнів спеціалізованих шкіл мистецтв Великої Британії, *інтеграція* виступає як найрезультативніший механізм вирішення завдань мистецької освіти й естетичного розвитку особистості.

5. На основі вивченого та проаналізованого британського досвіду з виховання естетичної культури школярів розроблено рекомендації щодо його використання в Україні на загальнодержавному рівні та на рівні загальноосвітніх навчальних закладів.

Дослідження обґрунтовує доцільність використання методологічних і теоретичних засад виховання естетичної культури учнів старшого шкільного віку середніх спеціалізованих шкіл мистецтв Великої Британії у педагогічній практиці Української держави в процесі її реформування й адаптації до європейського освітнього простору.

Проведене дослідження не вичерпує зазначеної проблематики і передбачає подальший науковий пошук невирішених питань, пов'язаних із вивченням особливостей виховання естетичної культури особистості у різних соціальних інститутах Великої Британії. Перспективними можуть бути дослідження проблем виховання естетичної культури в сім'ї та в умовах позашкільних закладів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Заволодько С. В. Формування особистісної компетентності як психолого-педагогічна проблема / С. В. Заволодько // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук, праць. - К., 2006. - Вип. 9. - С. 97-104.
2. Заволодько С. В. Середні спеціалізовані школи мистецтв у системі освіти Великої Британії / С. В. Заволодько // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Філософія, Психологія, Педагогіка : зб. наук. праць. - К.: ЮЦ"Політехніка", 2007. - №2(20). - Ч. 1. - С. 105-110.
3. Заволодько С. В. Естетична культура: змістова характеристика поняття у парадигмі сучасної вітчизняної освіти / С. В. Заволодько // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук, праць. - Кам'янець-Подільський, 2007. - Вип. 10, кн. 1. - С. 424-445.

4. Заволодько С. В. Естетична культура у контексті сучасної освіти Великої Британії / С. В. Заволодько // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія : [зб. статей]. - Ялта: РВВ КГУ, 2008. - Вип. 18, ч. 1. - С. 66-75.
5. Заволодько С. В. Шляхи реалізації теорії виховання естетичної культури старшокласників у практиці середніх спеціалізованих шкіл мистецтв Великої Британії / С. В. Заволодько // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук, праць. - К., 2008. - Вип. 12, кн. 2. - С. 466-473.
6. Федоренко С. В. Виховання естетичної культури старшокласників у навчально-виховному процесі британських середніх спеціалізованих шкіл мистецтв (профіль спеціалізації "Медіа-мистецтва") / С. В. Федоренко // Нові технології навчання. Духовно-моральне виховання і професіоналізм особистості в сучасних умовах : зб. наук, праць / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. - Київ-Вінниця, 2009. - Спец. випуск № 58, ч. 1 : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. - С. 313-319.
7. Федоренко С. Позакласна робота в середніх спеціалізованих школах мистецтв Великої Британії / С. В. Федоренко // Мистецтво та освіта. - 2009. - № 3 (53). - С. 11-14.
8. Федоренко С. В. Предмет "Мистецтво і дизайн" як інтегральна складова навчально-виховного процесу в середніх спеціалізованих школах мистецтв Великої Британії / С. В. Федоренко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук, праць. - Кш'янець-Подільський : Видавець Зволейко Д. Г., 2010. - Вип. 14, кн. 2. - С. 547-554.

Інші публікації

9. Заволодько С. В. Середні спеціалізовані школи мистецтв Великої Британії як осередки виховання естетичної культури / С. В. Заволодько // Розвиток освіти в умовах поліетнічного регіону : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Ялта, 10-11 квіт. 2008 р.). - Ялта: РВВ КГУ, 2008. - Вип. 4, ч. 1. - С. 8-13.
10. Заволодько С. В. Шляхи реалізації теорії виховання естетичної культури у старшокласників у практиці середніх спеціалізованих шкіл мистецтв Великої Британії (профіль спеціалізації "Виконавчі мистецтва") / С. В. Заволодько // Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Ялта, 18-20 верес. 2008 р.). - Ялта : РВВ КГУ, 2008. - Ч. 1. - С. 85-91.
11. Заволодько С. В. Спрямованість навчально-виховного процесу в школах Великої Британії на виховання естетичної культури старшокласників / Професійна орієнтація старшокласників: теорія і практика : наук.-метод. посіб. (для вчителів) / за ред. О. В. Мельника, К.: "Четверта хвиля", 2009. - Вип. 1. - С. 109-117.
12. Федоренко С. В. Середні спеціалізовані школи Великої Британії як інноваційні освітньо-професійні громади / С. В. Федоренко // Розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти у контексті Болонського процесу : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Ялта, 4-6 берез. 2010 р.). - Ялта : РВНЗ КГУ, 2010. - Ч. 1. - С. 125-128.

АНОТАЦІЇ

Федоренко С. В. Виховання естетичної культури у старшокласників середніх спеціалізованих шкіл мистецтв Великої Британії. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 - теорія і методика виховання. - Інститут проблем виховання НАПН України. - Київ, 2011.

Дисертаційне дослідження присвячене актуальній психолого-педагогічній проблемі виховання естетичної культури старшокласників середніх спеціалізованих шкіл мистецтв Великої Британії та можливостям упровадження британського досвіду в освітню практику України. На основі аналізу науково-педагогічної літератури, нормативних документів британського уряду та програм навчання і виховання в сучасній Великій Британії визначено зміст естетичної культури особистості в педагогічній теорії цієї країни, охарактеризовано особливості організації процесу виховання естетичної культури старшокласників у британських середніх спеціалізованих школах мистецтв. Проаналізовано подібне та відмінне у підходах британських і вітчизняних учених до визначення поняття "естетична культура" у науково-мистецькій парадигмі сучасної освіти та уточнено його зміст.

У дисертації узагальнено досвід реалізації змісту, форм і методів виховання естетичної культури старшокласників у середніх спеціалізованих школах мистецтв Великої Британії (напрями спеціалізації: виконавчі мистецтва, візуальні мистецтва, медіа-мистецтва). Здійснено порівняльний аналіз програм з мистецьких дисциплін для середніх шкіл Великої Британії й України, подано рекомендації щодо використання британського досвіду виховання естетичної культури підростаючого покоління в українському освітньому просторі.

Ключові **слова**: виховання, естетична культура, старшокласники, спеціалізована школа мистецтв Великої Британії, форми, методи.

Федоренко С. В. Воспитание эстетической культуры у старшеклассников средних специализированных школ искусств Великобритании. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 - теория и методика воспитания. - Институт проблем воспитания НАПН Украины. - Киев, 2011.

Диссертационная работа посвящена проблеме воспитания эстетической культуры у старшеклассников средних специализированных школ искусств Великобритании.

На основе анализа психологической, педагогической, культурологической, философской научной литературы в исследовании теоретически обобщено и представлено решение научной проблемы воспитания эстетической культуры у учащихся старшего школьного возраста средних специализированных школ искусств Великобритании.

В диссертации уточнено понятие "эстетическая культура" в современной парадигме образования, которая выступает как сложная динамичная качественная компетентностная характеристика личности, проявляющаяся в ее чувственно-эмоциональном и интеллектуальном отношении к действительности и искусству.

В исследовании установлено, что процесс воспитания эстетической культуры у старшеклассников средних специализированных школ искусств Великобритании основан на непрерывности, системности, целостности, инвариантности, интеграции, межпредметных связях с использованием многообразия средств искусства.

На основании анализа педагогической деятельности британских средних специализированных школ искусств определены ее особенности, которые состоят в: формировании у школьников способности к труду в выбранной сфере искусств и ценностного отношения к искусству; развитии у них художественно-эстетических умений, эстетического вкуса, что способствует воспитанию эстетической культуры. Учебно-воспитательный процесс в данных учебных заведениях также предполагает привлечение профессиональных деятелей искусств и родителей, которые вместе с педагогами играют важную роль в создании воспитательной эстетически развивающей среды, что положительно влияет на процесс воспитания.

Установлено, что основу учебно-воспитательной деятельности британских средних специализированных школ искусств составляют Национальный учебный план (National Curriculum) в Англии, Уэльсе, Северной Ирландии, Учебный план (Curriculum for Excellence) в Шотландии, Программа специализированных школ (Specialist Schools Programme), Национальный квалификационный базис (National Qualifications Framework) и Пасторальная программа (Pastoral Programme), которая направлена на психологическую поддержку, личностно-социальное развитие учащихся и предусматривает заботу воспитателей о своих воспитанниках, как в урочное, так и во внеурочное время.

Целостный предметный подход к художественно-эстетическому образованию в средних специализированных школах искусств Великобритании предусматривает использование как традиционного монопредметного преподавания определенных видов искусств в зависимости от профиля специализации школы, так и поиски путей внутренней интеграции в пределах цикла предметов, внедрение в педагогический процесс комплексных программ и интегративных курсов, разработанных на стыке наук и искусства.

В диссертации представлен анализ разнообразных форм и методов воспитания эстетической культуры старшеклассников, которые применяются в средних специализированных школах искусств Великобритании (профили специализации: исполнительные искусства, визуальные искусства и медиа-искусства). Наряду с традиционной классно-урочной формой в Великобритании широко используются следующие формы воспитания эстетической культуры личности: занятия в музеях, галереях, студиях художников, скульпторов, музыкантов; занятия с привлечением представителей творческих профессий; учебно-воспитательные мероприятия с местными культурными учреждениями и др. Среди методов воспитания эстетической культуры популярностью пользуются исследовательские методы, метод проектов, портфолио, стимуляция творческой деятельности, интерактивные методы. При этом интеграция является наиболее результативным механизмом решения задач художественно-эстетического образования и эстетического развития личности.

Обобщен опыт воспитания эстетической культуры старшеклассников средних специализированных школ искусств Великобритании в урочное и во внеурочное

время. Осуществлен сравнительный анализ учебных программ по предметам художественно-эстетического цикла для средних школ Украины и Великобритании, даны предложения по использованию идей британского опыта в отечественной педагогической практике с целью ее совершенствования.

Основные результаты исследования внедрены в практику работы средней школы, а также в систему высшего педагогического образования.

Ключевые слова: воспитание, эстетическая культура, старшеклассники, специализированная школа искусств Великобритании, формы, методы.

Fedorenko S. V. Upbringing of Aesthetic Culture of High Schoolchildren of Specialist Schools of Arts in Great Britain. - Manuscript

Thesis for Candidate Degree in Pedagogy in speciality 13.00.07 - Theory and Methodology of Education. - The Institute of Educational Problems of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. - Kyiv, 2011.

This thesis focuses on an up-to-date psychological pedagogical problem of upbringing of aesthetic culture of high schoolchildren of Specialist Schools of Arts in Great Britain; its state is analyzed in the theory of education. On the basis of the analysis of scientific and pedagogical literature as well as secondary school curricula and legislative documents on aesthetic education in Great Britain the peculiarities of the process of shaping of aesthetic culture in high schoolchildren of British Specialist Schools of Arts (Performing Arts, Visual Arts, Media Arts) are outlined; the essence of the notion "aesthetic culture" is specified. Similar and different ideas in the approaches to defining the notion of aesthetic culture by British and domestic researchers in the scientific and arts paradigm of modern education are highlighted.

The experience of realization of the content, forms and methods of shaping of aesthetic culture in high schoolchildren of British Specialist Schools of Arts are generalized. A comparative analysis of the artistic subjects which are included into secondary school curricula in Great Britain and Ukraine is made. The propositions are given as to the possible application of the effective elements of shaping of aesthetic culture of schoolchildren in domestic pedagogical practice.

Key words: education, aesthetic culture, high schoolchildren, specialist school of Arts of Great Britain, forms, methods.

Підписано до друку 26.04.2011 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 19.

«Видавництво "Науковий світ"»®
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Боженка, 17, оф. 414.
200-87-13, 200-87-15, 050-525-88-77